

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TA'LIM
SOHASIDA AMALGA OSHIRILGAN O'ZGARISHLAR

Luqmonova Roziya Zokirjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

Keldiyeva Shahnoza Shuhratovna

Andijon davlat pedagogika instituti

Ijtimoiy-gumanitar fanlar o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada mustaqillikka erishgan O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimining shakllanishi va uning qonun bilan mustahkamlanishi, Oliy va o'rta maxsus ta'limning joriy etilishi, unga oid davlat qonunlari, ularga kiritilgan o'zgarishlar haqida asosiy ma'lumotlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Mustaqillik, ijtimoiy-iqtisodiy holat, savodxonlik, maktablar, oliy ta'limlar, kadrlar, I.Karimov, Fanlar Akademiyasi, Oliy Attestatsiya Komissiyasi

Абстрактный

В данной статье освещены основные сведения о формировании системы образования в Республике Узбекистан и ее законодательном укреплении, введении высшего и среднего специального образования, соответствующих государственных законах, внесенных в них изменениях.

Ключевые слова: Независимость, социально-экономический статус, грамотность, школы, высшее образование, кадры, И.Каримов, Академия наук, ВАК

Abstract

In this article, the main information about the formation of the education system in the Republic of Uzbekistan and its strengthening by law, the introduction of higher and secondary special education, the relevant state laws, and the changes made to them are covered.

Key words: Independence, socio-economic status, literacy, schools, higher education, personnel, I. Karimov, Academy of Sciences, Higher Attestation Commission.

Aholi turmush farovonligi darajasi mamlakatning faqat iqtisodiy taraqqiyot darajasi bilan emas, balki ijtimoiy sohalar taraqqiyoti darajasi bilan ham birgalikda ifodalanadi. Aynan ijtimoiy sohada davlatning insonparvarlik darajasi har tomonlama yaqqol namoyon bo'ladi. Ijtimoiy soha taraqqiyotining qay darajadaliigi ma'lum jihatdan mamlakatdagi siyosiy va psixologik muhitni, aholining umumiy kayfiyatini

belgilaydi. Ijtimoiy sohalarning o‘sishi xududlarning umumiy iqtisodiy taraqqiyot darajasini ko‘rsatuvchi belgi bo‘lib xizmat qiladi.

Sovetlar tuzumi yillarida partiya yakkaxokimlikning vujudga kelishiga jamiyat ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida o‘z mafkuraviy ta‘sirini o‘tkazib bordi. Ayniqsa, bu kishilar ongini o‘zgartirishda muhim olim bo‘lgan ta‘limda, ilmda va madaniyatda jiddiy tus oldi. Xalqning ma‘rifatga, fanga va milliy madaniyatga bo‘lgan intilishi xukmron kuchlar tomonidan uzoqni ko‘zlamay va yaxshi o‘ylamay olib borgan siyosatlari natijasida siyosiy manfaatlar yo‘liga burildi.

Yangi ziyoli kadrlarni shakallantirish, eski mavjud ziyolilarni yo‘q qilish ana shu maqsadlarni ko‘zlab amalga oshirildi. Savodxonlik darajasini o‘sishi byurokratik boshqaruv tizimini mustahkamlanib borishi, texnika taraqqiyoti tomon yurish va ilmiy muassasalarning tashkil topish jarayonlari ular ustidan qattiq mafkuraviy nazoratning o‘rnatilishi bilan hamohang ravishda yuz berdi. Savodsizlik davri tugatildi. 1941-yilga kelib maktablar soni 5504 taga, ularda o‘qiyotgan o‘quvchilar soni esa 1 mln 315 taga etdi. Sovetlarning “madaniy inqilob” tadbiri jamiyatning barcha jabhalarini, ayniqsa uning har bir sohasini qamrab oldi. Maktablarda siyosiy tarbiyani yo‘lga qo‘yishga va uni takomillashtirib borishga e‘tibor berildi. Ikkinchi jahon urushidagi katta yo‘qotishlar oliy ma‘lumotli xodimlarning son va sifat jihatidan kamayib ketishiga olib keldi. Bu esa o‘z navbatida urushdan keyingi yillarda oliy ta‘limni rivojlantirish zarur ekanligini taqazo etardi. Oliy ta‘limni rivojlantirish dinamikasi quyidagicha kechdi. 1950-1953 yillarda 16.600 ta mutaxassis tayyorlandi. 1959-yilda 31 ta oliy o‘quv yurtida 88 ming kishi ta‘lim oldi. 1985-yilga kelib, 42 ta oliy o‘quv yurtlarida 285.5 ming kishi ta‘lim oldi. 1960-yilda 30 ta oliy o‘quv yurtlarida mutaxassislar tayyorlangan bo‘lsa, 1985-yilda ularning soni 42 tani tashkil etdi. Biroq, bular miqdor ko‘rsatkichlaridagi ayrim siljishlar edi. Lekin masalaning asosiy jihati – oliy ta‘lim muassasalarini bitirib chiqayotgan mutaxassislarning sifati va saviyasi masalasida ko‘plab muammolar mavjud edi. Shu o‘rinda jahon fanlar tizimida o‘z mavqesiga ega olimlar qatlami etishib chiqqanligi va texnikada katta yutuqlar qo‘lga kiritilganligini inkor etib bo‘lmaydi. Ammo ma‘muriy buyruqbozlikka asoslangan ulkan siyosiy va iqtisodiy boshqaruv bu yutuqlarni xalq xo‘jaligiga jalb eta olmadi. Novatorlik ishlanmalarni byurokratik chig‘iridand o‘tgunicha ahamiyatini yo‘qotar edi. Fanning ko‘p tarmoqlari militarlashgan harbiy uslubga yo‘naltirildi. Shu bilan birga, oliy va o‘rta maxsus ta‘lim tizimida o‘quv-tarbiyaviy ishlarni mafkuraviy andozaga solish kuchaydi, xalqaro fanlararo aloqalar qattiq nazorat ostiga olindi.

O‘zbekistonda malakali kadrlarni tayyorlashdagi, aholining ilmiy madaniy, ta‘lim-tarbiyaviy taraqqiyotini ta‘minlashda yetarlicha natijalar an‘analarni o‘zida jamlagan kuchli potensial jamlangan. Shuning uchun O‘zbekistondagi oliy ta‘lim oldida to‘plangan ijobiy tajribalarni saqlash va mazmunan boyitish dunyo ta‘lim kengliklarida o‘zining munosib o‘rnini egallash kabi favqulodda jiddiy vazifa turib

qoldi. Ayniqsa, bir necha o‘n yillab mafkuraviy iskanjada bo‘lgan fan, madaniyat, ta’limning undan bo‘shatish, yangi qadriyatlar, innovatsiyalar orqali jonlantirish mustaqil O‘zbekiston xalqi oldida sharaflari va sarmashaqqat vazifalardan biri edi. O‘zbekiston mustaqillik ostonasida turar ekan, respublika rahbariyati dastlabki vazifalardan biri ilm-fanni, ta’lim tizimini isloh qilish, modernizatsiya qilish lozimligini chuqur anglar edi. O‘zbekiston rahbari I.Karimov 1988-yil 20-noyabrda O‘zbekiston SSR Fanlar Akademiyasida bo‘lgan uchrashuvda shunday degan edi: “Respublika hayotining barcha sohalarida ilm-fan mavqeini prinsip e’tibori bilan yangi sifat darajasiga ko‘tarish respublika Fanlar Akademiyasining asosiy vazifasidir, deb o‘ylaymiz. Ilm-fan ahliga buyruq berish, quruq ma’muriyatchilik, olimlarga apparat xodimlari kabinetlarida paydo bo‘ladigan “ijtimoiy buyurtmani” ro‘baro‘ qilish davri o‘tib ketdi. Ijodiy izlanishlarning natijalarini qamrab olgan Fanlar akademiyasi olimlarining asarlari va tavsiyalari respublika taraqqiyotining istiqbolini belgilaydigan keklajakdagi hisob-kitoblar va siyosatning poydevori bo‘lishi darkor... . Fanga iste’dodli yoshlarning kirib kelishini ta’minlash uchun kompleks tadbirlar turkumini amalga oshirish zarur. Bu borada oliy maktabning, hatto umumiy ta’lim maktablarining faoliyatini tubdan qayta qurish kerak”.

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston Respublikasida islohotlarni boshidan kechirgan va natijasini ko‘rsata olgan sohalaridan biri ta’lim tizimidir. O‘zbekiston ilm-fanga alohida e’tibor qaratila boshlandi. Zamonning tezkor taraqqiyotiga xizmat qiluvchi yangi fan sohalarini bo‘yicha tadqiqotlar yo‘lga qo‘yildi. Tabiiy va aniq fanlarni o‘qitish va ilmiy tadqiqotlar olib borish davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi. O‘zbekiston Respublikasida ilm-fanni rivojlantirishda O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasining o‘rni beqiyosdir. Shuningdek, respublika oliy ta’lim muassasalaridagi professor-o‘qituvchilar faoliyatining salmoqli qismi ilmiy tadqiqotlarga qaratilganligi o‘z samarasini bera boshladi. “Fan, ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasi” O‘zbekistonda ilmu-fan rivojlanishiga bosh maqsadlardan biri etib belgilandi. 1992-yilda O‘zbekiston Respublikasining birinchi Prezidentining farmoniga binoan Respublika Vazirlar Mahkamasi huzurida Oliy Attestatsiya Komissiyasi tashkil etilishi munosabati bilan Fanlar Akademiyasining mavqei ortdi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to‘g‘risida” 2002-yil 20-fevraldagi farmoni ilmiy tadqiqotlar va texnologik ishlanmalar sifatiga qo‘yilgan talablarga muvofiq ilmiy texnika va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirishda, shuningdek, mamlakat ilmiy salohiyatidan samarali foydalanishni ta’minlashda muhim ahamiyatga ega bo‘ldi. Respublikaning ilmiy tadqiqot mazmuni Akademiya, oliy ta’lim va boshqa tarmoqlaridagi 350 dan ortiq muassasani, jumladan, ilmiy tadqiqot institutlari, oliy o‘quv yurtlaridagi ilmiy tadqiqot bo‘linmalari, loyiha konstruktorlik tashkilotlari,

ilmiy ishlab chiqarish birlashmalari va tajriba korxonalari, axborot-hisoblash markazlari o'z ichiga oladi. 2006-yildagi natijalar bo'yicha fanning turli tarmoqlari bo'yicha 34 mingdan ortiq ilmiy xodim faoliyat ko'rsatgan. Ularning 2.4 mingi fan doktori, 2.4 mingi fan nomzodlari edi.

O'zbekistonning mustaqillikka erishuvi xalq ta'limi tizimi taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Milliy pedagogik tafakkur ta'sirichan ta'limning sog'lomlashtirish jarayoni boshlandi. Uzoq vaqt mobaynida tashqi dunyodan uzib qo'yilgan, o'zga mamlakatlar tarixiy tajribasidan ham, milliy ma'rifiy merosdan ham bahramand bo'lmagan milliy pedagogika jahon maydoniga chiqdi. Erishilgan natijalarni o'zgalarniki bilan qiyoslash, boshqalardan ijobiy jihatlarni o'zlashtirish imkoniyati paydo bo'ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Ta'lim sohasida bo'layotgan o'zgarishlar va yangiliklar tahlili. Toshkent, 2015.

O'zbekiston Respublikasining Mustaqillikka erishish tarixi. Toshkent, 1991.

I.Karimov. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. Toshkent, 2008.

O'zbekistonda oliy ta'lim tizimini modernizatsiyalash strategiyasi. Toshkent, 2017.

Shaxnozaxon, K. (2023). JADID ZIYOLILARINING MILLIY MA'NAVIY ATIMIZDAGI AHAMIYATI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 20(7), 35-38.